

Posudek vedoucího bakalářské práce
na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK v Praze

Filip Rut: „Pojetí viny u Karla Jaspersa“

Václav Němec, Ph.D.

Charakteristika práce

Filip Rut se ve své práci pokouší o „usouvztažnění“ dvou Jaspersových klíčových zpracování tématu viny, jejichž vzájemný vztah Jaspers sám nikdy explicitně neobjasnil: pojednání o vině jakožto mezní situaci ve druhém svazku jeho *Filosofie* a rozbor čtyř různých druhů viny v *Otázce viny*. V práci jde především o hledání pojítek a souvislostí mezi oběma koncepcemi a zároveň o lepší porozumění každé z nich, které má právě umožnit jejich vzájemná komparace a konfrontace. Filip Rut přitom zastává tezi, že Jaspers v *Otázce viny* v zásadě využívá a verifikuje své obecné pojetí viny z *Filosofie* v konkrétní dějinné situaci poválečného Německa. Ačkoli podle něj Jaspers ve snaze dostat nároku na projasnění této situace v *Otázce viny* své obecné pojetí viny z *Filosofie* v některých ohledech modifikuje, zachovává jeho základní záměr a metodu (str. 7).

Jak Filip Rut zdůrazňuje, vina hraje v Jaspersově filosofii důležitou roli, nakolik jí náleží nezastupitelné místo v procesu stávání se existencí. Aby objasnil rámec, v němž se Jaspersovo uvažování o tématu viny pohybuje, podává nejprve výklad o základních způsobech bytí či „objímajícího“ s důrazem na pobývání a existenci (kap. 2). Místo, které téma viny zaujímá ve struktuře lidského bytí, totiž podle něj leží právě „na hranici mezi pobýváním a existencí“ (str. 12). Tento výklad ústí v objasnění pojmu situace jako původního způsobu, jímž je dána skutečnost pro pobývání, a mezních situací, které navzdory své negativitě pro pobývání – nebo spíše právě díky ní – představují privilegovanou příležitost k vymanění se z bezprostředních nároků pobývání a ke skoku z imanentních způsobů bytí do transcendentního způsobu bytí či objímajícího, jímž je právě existence.

Tím je připravena půda pro výklad viny jako mezní situace (kap. 3.1). V jeho rámci Filip Rut postupně probírá tři základní podoby viny z *Filosofie II*, totiž vinu spojenou s bojem o pobývání (kap. 3.1.1), vinu spočívající v nutné zapletenosti do pobývání navzdory úsilí o uskutečnění existence (kap. 3.1.2) a „existenciální vinu“, která má svůj původ v tom, že volba jedné existenciální možnosti znamená vyloučení jiných možností (kap. 3.1.3). Přitom poukazuje na souvislost mezi první podobou viny s mezní situací boje a třetí podoby viny s mezní situací smrti.

Při svém výkladu *Otázky viny* Filip Rut charakterizuje čtyři druhy viny: vinu kriminální, politickou, morální a metafyzickou (kap. 3.2). V následujícím se nicméně blíže věnuje pouze vině politické, morální a metafyzické, které považuje z hlediska své komparace za relevantní (kap. 3.2.2-3.2.4). V rámci tohoto detailnějšího výkladu tří zmíněných druhů viny se pokouší právě o objasnění jejich souvislosti s vinou ve smyslu mezní situace. Přitom si nejprve všímá zajímavé souvislosti mezi Jaspersovými zmínkami o původu politické viny z *Otázky viny* a důrazem na úzké sepětí mezní situace boje s politickými poměry z *Filosofie II*: Zmínka o nevyhnutelné vině, která spočívá v tom, že člověk je „zapředen do mocenských poměrů, jejichž prostřednictvím žije“, se stává srozumitelnější ve světle Jaspersových tvrzení z *Filosofie II*, podle nichž mocenské poměry fixují a zakrývají situace a sociální konstelace původně vzešlé z boje. Na základě této souvislosti se Filip Rut domnívá, že původní zdroj, z něhož vyrůstá politická vina, jak o něm Jaspers hovoří v *Otázce viny*, lze ztotožnit s vinou spojenou s bojem o pobývání. Zanedbání spolupráce na „strukturování mocenských poměrů, na boji o moc ve smyslu služby právu“, které Jaspers v *Otázce viny* označuje jako „základní politickou a morální

vinu“, by pak spočívalo právě v neschopnosti a neochotě nahlédnout a převzít tuto původní situaci (nevyhnutelné) viny (str. 30). Na první pohled problematickou kategorií „kolektivní morální viny“, kterou Jaspers zavádí v *Otázce viny* s odkazem na nemožnost přísně oddělovat „politické poměry a celkový způsob života lidí“ a která podle něj spočívá „ve způsobu života obyvatelstva, jež jako jednotlivce sdílím a z něhož vyrůstají politické skutečnosti“, Filip Rut uvádí do souvislosti s druhou podobou viny jakožto mezní situace z *Filosofie II* (str. 31-31). Nutná zapletenost do pobývání totiž mimo jiné znamená, že každá snaha o uskutečnění existence je dějinně podmíněná, přičemž dějinnost každého jednotlivce je součástí širší dějinnosti jeho společenství.

Samu morální vinu z *Otázky viny* (kap. 3.2.3) podle Filipa Ruta nelze jednoduše ztotožnit s žádnou z podob mezní situace viny z *Filosofie II*: první dvě podoby viny jakožto mezní situace podle něj nicméně představují zdroj každé morální viny (str. 43). Základním zdrojem morální viny i všech ostatních druhů viny je však vposled vina metafyzická, která spočívá v selhání vůči „nároku na nepodmíněnou absolutní solidaritu“ s druhými lidmi (kap. 3.2.4). Filip Rut upozorňuje na souvislost tohoto druhu viny s třetí podobou viny ve smyslu mezní situace, totiž vinou existenciální: obě viny Jaspers charakterizuje jako „nejhlubší bytostnou provinilost existence“ a chápe je jako „původnější a základnější“ než vinu morální. Vyloučené či nevyslyšené existenciální možnosti, které s sebou vždy nese volba v podmínkách konečné lidské existence, jsou navíc podle Jaspersova vyjádření ve *Filosofii II* především druhí lidé. Neschopnost dostát nároku na absolutní solidaritu s druhými lidmi, která je podstatou metafyzické viny, by pak bylo možno chápat právě jako nedostání nárokům všech naléhajících existenciálních možností, v němž spočívá existenciální vina. Protože však podle autora není jisté, zda všechny vyloučené existenciální možnosti jsou spjaté se vztahem k druhým lidem, nedomnívá se, že by metafyzickou vinu bylo možno jednoduše ztotožnit s vinou existenciální, ale navrhuje ji chápat jako „určitý aspekt nebo typ existenciální viny“ (str. 37).

Z této komparace obou pojetí viny Filip Rut vyvozuje následující závěry (kap. 4): Ve všech třech podobách viny jakožto mezní situace je vposled zdrojem nároku, vůči němuž selháváme, transcendence. Tím, vůči komu se provinujeme, je však vždy druhý člověk. Všechny ostatní druhy provinilosti, ať už v podobě morální, politické či kriminální viny, přitom mají svůj původ v „možnosti nepodmíněného bytí k druhému“, resp. v „provinilosti, plynoucí z neschopnosti tuto možnost uskutečňovat“ vůči všem lidem, která je podstatou existenciálně-metafyzické viny (str. 38). To autora přivádí k úvaze o dvojím významu německého slova „Schuld“, které lze překládat nejenom jako „vina“, ale také jako „dluh“: právě v existenciálně-metafyzické vině, která je základem všech ostatních druhů viny, se vyjevuje její povaha dluhu vůči transcendenci, který je základní „podmínkou možnosti vyjevování bytí“.

Přednosti práce

Filip Rut se ve své práci pokouší o řešení klíčového problému, před který staví interpreta dvě výše zmíněná klíčová pojednání o tématu viny u Karla Jaspersa. Tento problém Jaspers sám nechává otevřený a pro jeho řešení neexistuje uspokojivá předloha ani v dosavadní sekundární literatuře. Filip Rut se tohoto úkolu zhostil se ctí: jeho výklady relevantních Jaspersových textů jsou jasné a precizní a nedopouští se podstatnějších zkreslení či interpretačních posunů. Filip Rut celkově prokazuje nejenom velmi dobré pochopení a osvojení tématu, ale též schopnost jeho samostatného kritického promýšlení a domýšlení. Jeho řešení problému vztahu jednotlivých vin z *Otázky viny* a pojetím viny jako mezní situace v jejích různých podobách z *Filosofie II* je velmi zajímavé a v hlavních bodech přesvědčivé. V každém případě se mu daří vykázat zajímavé souvislosti mezi oběma pojednáními, a tím zároveň objasnit smysl některých na první pohled temných či zkratkovitých tvrzení z *Otázky viny* ve světle relevantních pasáží z *Filosofie II*. Zejména kapitolu 3.2, která tvoří vlastní jádro práce, lze považovat za originální

přínos k jaspersovskému bádání. Práce vyniká též po formální stránce: má jasnou strukturu, je psána velmi kultivovaným jazykem, obsahuje naprostém minimum stylistických neobratností, gramatických chyb či překlepů.

Nedostatky práce a náměty k diskusi

Poněkud nevyjasněný zůstává poměr mezi různými rovinami viny. Zatímco dává dobrý smysl identifikovat původní zdroj politické viny s vinou spojenou s bojem o pobývání, nejsem si jist, zda lze pomocí schématu „vina – její zdroj“ interpretovat rovněž vztah mezi prvními dvěma podobami viny jakožto mezní situace a morální vinou z *Otázky viny*. Nebylo by přiléhavější chápat první dvě podoby viny ve smyslu mezní situace z *Filosofie II* prostě jako případy morální viny s tím, že je zde položen důraz na nevyhnutelnost provinění?

V závěrech Filipa Ruta lze pozorovat jisté nekonzistence: na jedné straně odmítá, že by v případě existenciální viny všechny vyloučené existenciální možnosti byly nutně spjaté se vztahem k druhým lidem (str. 37), na druhé straně však nakonec o všech podobách viny ve smyslu mezní situace tvrdí, že tím, vůči komu se proviňujeme, je vždy druhý člověk (str. 37).

Za jistý nedostatek lze považovat skutečnost, že autor není schopen pracovat s originálními německými texty ani německojazyčnou sekundární literaturou. Je též škoda, že nezohlednil významné kritiky Jaspersova pojetí viny v *Otázce viny*, jako je recenze Paula Ricoeura „La culpabilité allemande“ publikovaná v revue *Christianisme social* v roce 1949.

Hodnocení

Práce Filipa Ruta podle mého soudu nejenom splňuje, ale v mnoha ohledech překračuje požadavky kladené na bakalářskou práci. Navrhuji proto její hodnocení známkou „výborně“.

Václav Němec

V Praze 28. 8. 2017